

Αρχαία Ελληνική Μουσική

Η Αρχαία Ελληνική Μουσική αποτελεί ολόκληρο τον μουσικό πολιτισμό που συνοδεύει την αρχαία ελληνική ιστορία και μελετάται κυρίως από τον 8ο αιώνα π.Χ. και εξής καθώς πριν από την εποχή αυτή, τα στοιχεία που εντοπίζονται για εκείνη είναι ελάχιστα. Περιορίζονται κυρίως στον Κυκλαδικό πολιτισμό όπου βρέθηκαν μουσικές παραστάσεις που απεικονίζουν άρπα και δίαυλο, στον Μινωικό πολιτισμό όπου βρέθηκαν μουσικές παραστάσεις που απεικονίζουν μουσικούς με λύρα και δίαυλο καθώς και στον Μυκηναϊκό πολιτισμό όπου βρέθηκαν μουσικές παραστάσεις που απεικονίζουν μουσικούς με λύρα, δίαυλο καθώς και άλλα όργανα από πολιτισμούς της Μεσοποταμίας και της Ασίας. Η μουσική της Αρχαίας Ελλάδας αποτελεί το βασικό συστατικό στοιχείο ενός πολιτισμού που επηρέασε άμεσα όχι μονάχα την αισθητική και τη φιλοσοφία των μεταγενέστερων εξελίξεων της μουσικής στην Ευρώπη, αλλά και την τεχνική υποδομή της. Δεν έχουν διασωθεί μέχρι σήμερα παρά ελάχιστα γραπτά μουσικά αποσπάσματα της Αρχαίας ελληνικής μουσικής καθώς επίσης οι θεωρητικές μας γνώσεις για τον τρόπο με τον οποίο παιζόταν είναι μηδαμινές.

Στην Αρχαία Ελλάδα η μουσική εξυψώνεται στο επίπεδο μιας ελεύθερης τέχνης ανεξάρτητης από την ποίηση, αν και τις περισσότερες φορές συνυπάρχει με αυτή και βασικά στοιχεία της, όπως ο ρυθμός, υπαγορεύονται από την ποίηση. Τέλος, η μουσική αποτελεί αναγκαία εμπειρία στη διαπαιδαγώγηση των νέων. Ο Πλάτωνας, ο Αριστοτέλης και άλλοι φιλόσοφοι εμβαθύνουν στην αισθητική και στην ψυχολογία της μουσικής διαμορφώνοντας τη θεωρία του ήθους της μουσικής, που διαπραγματεύεται την επίδραση της στη συναισθηματική και ψυχική σφαίρα του ανθρώπου. Σύμφωνα με την ηθική θεωρία της μουσικής, σε κάθε ρυθμική και μελωδική κίνηση υπάρχει μια ανάλογη συναισθηματική αντίδραση. Συγκεκριμένα, η μουσική μπορεί να επιδράσει στον άνθρωπο είτε θετικά παροτρύνοντάς τον σε μια ενέργεια της βούλησής του είτε αρνητικά αποτρέποντάς τον από μια ενέργεια της βούλησής του είτε τέλος απονεκρώνοντας τη βούλησή του.

ΜΟΥΣΙΚΑ ΟΡΓΑΝΑ

Τα μουσικά όργανα που χρησιμοποιούσαν κυρίως οι Αρχαίοι Έλληνες για την ψυχαγωγία τους είναι:

- ΚΡΟΥΣΤΑ

ΤΟ ΤΥΜΠΑΝΟ: Χρησιμοποιούνταν κυρίως από γυναίκες. Δεν ήταν καθαρά μουσικό όργανο γιατί κατά κύριο λόγο χρησιμοποιούνταν σε λατρευτικές εκδηλώσεις και όχι με σκοπό την ψυχαγωγία.

ΤΑ ΚΡΟΤΑΛΑ Ή ΚΡΕΜΒΑΛΑ : ξύλινα κρουστά αντίστοιχα με τις σημερινές καστανιέτες. Χρησιμοποιούνταν για να κρατάνε τον ρυθμό των χορευτών και συνήθως τα κρατούσαν γυναίκες.

ΤΑ ΚΥΜΒΑΛΑ: Η χρήση τους ήταν συγκεκριμένη αφού χρησιμοποιούνταν κυρίως στις διονυσιακές τελετές. Πρόκειται για όργανα κατασκευασμένα από μέταλλο και ασιατικής προέλευσης.

ΤΟ ΣΕΙΣΤΡΟ: Κρουστό με οξύ ήχο που συνόδευε ρυθμικά τους χορευτές.

- **ΠΝΕΥΣΤΑ**

Ο ΑΥΛΟΣ & Ο ΔΙΑΥΛΟΣ : το σημαντικότερο αρχαιοελληνικό πνευστό, χρησιμοποιείτο σε όλες σχεδόν τις ιδιωτικές και δημόσιες τελετές, στους εθνικούς αγώνες, στις πομπές και φυσικά στις παραστάσεις τραγωδίας. Είχε χαρακτήρα οργιαστικό και ήταν συνδεδεμένος με την λατρεία του θεού Διονύσου.

Η ΣΥΡΙΓΓΗ : πνευστό ιδιαίτερα ταπεινής θέσης, χρησιμοποιείτο ευρύτατα από τους ποιμένες ήταν μάλιστα συνδεδεμένη με τον θεό Πάνα – η πολυκάλαμη εκδοχή του οργάνου ονομαζόταν μάλιστα «σύριγγα του Πανός». Η σύριγγα δεν χρησιμοποιείτο για καλλιτεχνικούς σκοπούς.

Η ΣΑΛΠΙΓΓΗ : Κατασκευασμένη από χαλκό. Δεν χρησιμοποιούνταν για καθαρά μουσικούς σκοπούς, αλλά για πολεμικά σαλπίσματα καθώς και για τελετουργικούς σκοπούς.

ΤΟ ΚΟΧΥΛΙ : μια φυσική σάλπιγγα. Οι αρχαίοι χρησιμοποιούσαν συνήθως τρίτωνα ή κάσση ή στρόμβο.

- **ΕΓΧΟΡΔΑ**

Η ΛΥΡΑ : το πλέον διαδεδομένο έγχορδο της αρχαίας Ελλάδας, ένα μουσικό όργανο ιδιαίτερα δημοφιλές αφού δεν ήταν όργανο απαραίτητα των επαγγελματιών. Σύμβολο του Απόλλωνα, η λύρα δεν χρησιμοποιείτο σε εκδηλώσεις σε ανοιχτούς χώρους, ενώ ήταν το κατεξοχήν όργανο για εκπαίδευση των νέων. Μπορεί να χαρακτηριστεί ως το εθνικό όργανο των αρχαίων Ελλήνων.

Η ΦΟΡΜΙΓΞ : η παλαιότερη ίσως μορφή / εκδοχή της αρχαίας κιθάρας, κατεχοχήν συνδεδεμένη με την απόδοση από ραψωδούς των ομηρικών επών. Θεωρείτο ιερό όργανο και ίσως υπήρξε το πιο αρχαίο έγχορδο.

Η ΚΙΘΑΡΙΣ : συνήθως με τετράγωνη βάση είναι το μουσικό όργανο που απαιτεί δεξιοτεχνία γι' αυτό χαρακτηρίζεται ως το όργανο των επαγγελματιών κιθαρωδών και των μεγάλων μουσικών αγώνων. Μπορεί να χαρακτηριστεί ως ένας πιο τελειοποιημένος τύπος λύρας με περισσότερες χορδές (7 ή 8 χορδές στην κλασσική εποχή ενώ αργότερα συναντούμε και όργανα με περισσότερες) και πιο δυνατό ήχο.

Η ΒΑΡΒΙΤΟΣ : με πιο μεγάλους βραχίονες και ως εκ τούτου με πιο μεγάλες χορδές, το μουσικό αυτό όργανο έχει χαμηλότερη έκταση, και ήχο γλυκύτερο και πιο βαρύ από εκείνο της λύρας.

Η ΠΑΝΔΟΥΡΑ Ή ΠΑΝΔΟΥΡΙΣ : τρίχορδο όργανο, πρόγονος του λαούτου, ονομαζόμενο από τους αρχαίους και ως τρίχορδον.

Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΑΠΟ ΤΟ 1500 π.Χ (ΜΥΘΙΚΗ ΕΠΟΧΗ) ΕΩΣ ΤΟ 450 π.Χ ΚΑΙ ΕΞΗΣ (ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΠΑΡΑΚΜΗΣ) :

- Κατά την Μυθική εποχή (1500-1000 π.Χ), μέσα από τους θρύλους για τη ζωή των διάφορων μυθικών προσώπων επισημαίνεται η σημαντική θέση της μουσικής και η σύνδεσή της με τη θρησκεία, ενώ ταυτόχρονα παρέχονται κάποια στοιχεία σχετικά με τα όργανα. Τα μυθικά πρόσωπα τα οποία συνδέονται με τη μουσική είναι ο Μαρσύας, ο Ορφέας και ο Αμφίωνας.
- Κατά την Ομηρική Εποχή (1000-700 π.Χ) δεν εμφανίστηκαν αρκετές καινοτομίες. Άνθισε η επική ποίηση η οποία αναφέρεται σε γενναίους ανθρώπους και σε ιστορίες με δράση και ηρωισμό, όπως τα έπη του Ομήρου. Τα ομηρικά έπη (Ιλιάδα και Οδύσσεια) αποτελούν ιστορικές πηγές που μας δίνουν πληροφορίες για το μουσικό πολιτισμό του 9ου-8ου π.Χ. αιώνα οι οποίες ανταποκρίνονται ιδιαίτερα στη γενικότερη θέση της μουσικής στην κοινωνική ζωή. Ο Όμηρος στα κείμενά του αναφέρει αιδούς που εκτελούσαν τις ραψωδίες αυτοσχεδιάζοντας σε απαγγελτικό ύφος με συνοδεία κιθάρας και φόρμιγγας. Οι κυριότερες μορφές ασμάτων είναι ο Λίνος, ο Ιάλεμος, ο Υμέναιος και ο Κώμος και οι μουσικοί που αναφέρονται στα ομηρικά έπη είναι ο Θάμυρης, ο Δημόδοκος και ο Φήμιος.
- Κατά την εποχή των Λυρικών (700-550 π.Χ) αναπτύχθηκε η λυρική ποίηση και μουσική με περιεχόμενο που αφουρούσε κυρίως καθημερινά κοινωνικά θέματα. Επιπλέον, στην εποχή των λυρικών ποιητών είχαν αναπτυχθεί και διάφορα είδη οργανωμένων χορών, που εκτελούνταν με ή χωρίς τραγούδι. Οι μορφές ασμάτων που εκείνης της εποχής είναι η ωδή, ο θρήνος, ο παιάνας, κ.α. Επίσης, εμφανίζεται ο Διθύραμβος, που ήταν άσμα με συνοδεία χορού ως εξέλιξη της διονυσιακής λατρείας. Σταδιακά, ο χορός απέκτησε συγκεκριμένα βήματα και οι φωνές έγιναν τραγούδι που εξιστορούσε γεγονότα από τη ζωή του Διόνυσου.
- Κατά την κλασική εποχή (550 - 450 π.χ.) παρουσιάστηκε η μεγαλύτερη ανάπτυξη που γνώρισε η μουσική αλλά και όλες οι τέχνες γενικά. Ανακαλύφθηκαν οι μαθηματικές σχέσεις που διέπουν τη μουσική και εφευρέθηκαν καινούργια όργανα. Επιπλέον κατά την εποχή αυτή γεννιέται η τραγωδία όπου η μουσική βρήκε εφαρμογή στη συνοδεία του έργου, και ήταν ανάλογη με το περιεχόμενό του. Η τραγωδία γεννήθηκε από τον Διθύραμβο, όταν κάποιοι σκέφτηκαν ότι είναι δυνατόν να παριστάνονται περισσότεροι ήρωες αντί για έναν όπως γινόταν στη λατρεία του Διόνυσου.
- Τέλος, η αρχαία ελληνική μουσική άρχισε να παρακμάζει κατά το 450 π.Χ και εξής μέσα από την ίδια την τραγωδία. Το κοινό άρχισε να ενδιαφέρεται περισσότερο για τα τραγούδια των χορικών παρά για το ηθικό και

δραματικό περιεχόμενο της τραγωδίας. Οι μεταγενέστεροι, θέλοντας να κολακέψουν το γούστο του κοινού, έβαζαν στα διαλείμματα των δραμάτων χορούς και τραγούδια άσχετα με το έργο. Την ίδια αυτή εποχή συντελείται μια σημαντική επανάσταση στη μουσική με ανατροπή της παλαιάς τάξης των αρχαίων μουσικών νόμων και εισαγωγή καινοτομιών που προκάλεσε, όπως ήταν φυσικό, τη σφοδρή αντίδραση των συντηρητικών της εποχής.

Δημοτική Μουσική

Ο όρος δημοτική μουσική είναι ένας επιστημονικός όρος που καθιερώθηκε διεθνώς από την σύγχρονη φιλολογική, λαογραφική και μουσικολογική επιστήμη κατά τον 19ο αιώνα. Ωστόσο στην ελληνική γραμματεία απαντάται ήδη από τους μέσους βυζαντινούς χρόνους ο όρος δημώδης. «Άσματα δημώδη» ή «δήμων ωδές» ονόμαζαν οι βυζαντινοί λόγιοι τα τραγούδια του λαού, για να τα διαχωρίζουν από την λόγια ποίηση και μουσική, την παλατινή και την εκκλησιαστική. Προσδιορίζει κυρίως την λαϊκή μουσική δημιουργία και συμβαδίζει με τους όρους "δημοτική ποίηση" και "δημοτικοί χοροί". Πλάι στον όρο δημοτικός, ο όρος δημώδης στη σύγχρονη ορολογία έρχεται για να προσδιορίσει το δημοτικοφανές. Αυτό που μοιάζει με λαϊκή δημιουργία, αλλά δεν είναι γνήσια λαϊκό.

Ο όρος "δημοτική μουσική" προέρχεται ετυμολογικά από την λέξη «Δήμος» όπου στα αρχαία ελληνικά σημαίνει «λαός» και «δημοτικός» είναι αυτός που ανήκει στο λαό. Η Δημοτική μουσική είναι η μουσική του λαού η οποία δημιουργείται από το λαό προκειμένου να εκφράσει σε ομαδικό και ατομικό επίπεδο τον ψυχισμό των μελών του, να κινήσει τον χορό τους, να τονίσει την χαρά και το πένθος τους, κ.α. Ειδικότερα η δημοτική μουσική καλλιεργείται κυρίως σε αγροτοκτηνοτροφικές περιοχές με περιορισμένη επικοινωνία και παραστάσεις από τον υπόλοιπο κόσμο. Επιπλέον, εξελίσσεται μέσα από προφορικές διαδικασίες, δηλαδή είναι άγραφη και δημιουργείται, συντηρείται και μεταδίδεται από γενιά σε γενιά με την προφορική παράδοση.

ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

Το Δημοτικό τραγούδι ως λογοτεχνικό είδος αντλεί το υλικό του από την προφορική λογοτεχνική παράδοση, αυτήν που αναπτύσσεται από την ανάγκη που έχει κάθε άτομο και γενικότερα κάθε λαός να εκφράσει τα συναισθηματικά του και ψυχικά φορτία, τα ιδανικά του, τους πόνους και τις χαρές του, ακόμα τις εντυπώσεις και τις σκέψεις του μέσα στην ευκολομνημόνευτη ποίηση. Ο βασικός πυρήνας των δημοτικών τραγουδιών περιλαμβάνει στοιχεία κυρίως μη αφηγηματικά, στα οποία κυριαρχεί το συναίσθημα και οι άμεσες αναφορές στην καθημερινή ζωή. Τόσο στον κύκλο της ζωής, όπως νανουρίσματα, ταχταρίσματα, μοιρολόγια, γάμου, όσο και στον κύκλο του χρόνου, όπως κάλαντα και αποκριάτικα, τα δημοτικά τραγούδια είναι αλληλένδετα με τα σχετικά έθιμα. Από τις ανωτέρω κατηγορίες, ξεχωρίζουν για τη σύνδεσή τους με την ιστορία και την αφηγηματικότητά τους τα επικά τραγούδια. Στα επικά ανήκουν κυρίως τα «ακριτικά», τα παλαιότερα δημιουργήματα της δημοτικής ποίησης του Πόντου και της Καππαδοκίας, που αφηγούνται τις δοκιμασίες των ακριτών της βυζαντινής περιόδου, αλλά αντλούν το υλικό τους από την αρχαιότερη παράδοση της ευρύτερης ιρανοαφγανικής επικράτειας. Από την ίδια κατηγορία των επικών προβάλλουν τα «κλέφτικα», όπου τραγουδούν την αγωνία του ελληνισμού στα χρόνια της σκλαβιάς και τα «ιστορικά», που παραθέτουν ιστορικά γεγονότα, αλώσεις πόλεων, μάχες, πολιορκίες και γενναίες πράξεις αγωνιστών. Ορισμένα από τα «ιστορικά» τραγούδια αναφέρονται και σε γεγονότα της νεότερης ελληνικής ιστορίας, της περιόδου 1881-1913, της μικρασιατικής καταστροφής, του β' παγκόσμιου πόλεμου και του εμφυλίου.

Με το πέρασμα του χρόνου λοιπόν, τα δημοτικά τραγούδια υπέστησαν αρκετές αλλοιώσεις και σώζονται σε πολλές παραλλαγές. Αρκετά παλιά δημοτικά τραγούδια που συγκεντρώθηκαν και ταξινομήθηκαν τον 19ο αι. έως τις αρχές του 20ου αι., ακόμα και τη στιγμή της καταγραφής τους από τους Έλληνες και ξένους μελετητές και λαογράφους, είτε καταγράφηκαν σε κάποια ήδη υπάρχουσα παραλλαγή, είτε υπέστησαν παραποιήσεις και γλωσσικές αλλοιώσεις κατά

την καταγραφή, αλλοιώσεις που υπαγορεύτηκαν από τις επικρατούσες απόψεις των λογίων της εποχής και τις προσωπικές γλωσσολογικές επιλογές των καταγραφέων. Επιπλέον, τα ακόμη «νωπά» δημοφιλή κλέφτικα και ιστορικά τραγούδια της επανάστασης, περιβεβλημένα με τους θρύλους και τα κατορθώματα της κλεφτουριάς και του αγώνα, υπέστησαν με τη διάδοσή τους τα αμέσως μετέπειτα χρόνια πολλές τροποποιήσεις και παραλλαγές, γεγονός που συνεχίστηκε μέχρι τα τέλη του 19ου αιώνα, εποχή που σύμφωνα με τους μελετητές αποτελεί ορόσημο για τον κύκλο του δημοτικού τραγουδιού.

ΒΑΣΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΤΡΑΓΟΥΔΙΟΥ

- Η ανωνυμία του δημιουργού όπου ο δημιουργός και συνθέτης του δημοτικού τραγουδιού παραμένει άγνωστος.
- Η απροσδιοριστία του ακριβούς τόπου προέλευσης όπου μπορεί να είναι γνωστός ο τόπος αναφοράς αλλά όχι ο ακριβής τόπος σύνθεσης.
- Η απροσδιοριστία του ακριβούς χρόνου σύνθεσης όπου μπορεί να είναι γνωστός ο χρόνος αναφοράς αλλά όχι ο ακριβής χρόνος σύνθεσης.
- Η λαϊκή έκφραση ακολουθώντας τοπικά ιδιώματα όπου το δημοτικό τραγούδι αποδίδεται πάντα με το χρονικά τοπικό γλωσσικό ιδίωμα.
- Ο λαϊκός ψυχισμός, όπως αυτός εκδηλώνεται στη ζωή.
- Οι παραλλαγές. Όσες περισσότερες παραλλαγές παρατηρούνται τόσο περισσότερο φέρεται καταξιωμένο.
- Η απόδοση σε τραγούδι και όχι ποίημα.
- Το ζωντανό ύφος και η ρεαλιστική περιγραφή
- Το χαρακτηριστικό μέτρο όπου ο ιαμβικός δεκαπεντασύλλαβος κυριαρχεί απόλυτα. Ακολουθούν, με μεγάλη διαφορά, ο ιαμβικός δωδεκασύλλαβος και ο τροχαϊκός στίχος. Η ομοιοκαταληξία σπανίζει, κάποιες φορές είναι συμπτωματική και είναι απαραίτητη μόνο στα λιανοτράγουδα.

ΕΙΔΗ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΤΡΑΓΟΥΔΙΟΥ

- Ακριτικό
- Κλέφτικο
- Ιστορικό
- Θρησκευτικό
- Παραλογή
- Νανούρισμα
- Ταχτάρισμα
- Λάχνισμα

- Ερωτικό
- Γαμήλιο
- Ξενιτιάς
- Γιορταστικό
- Μοιρολόγι
- Γνωμικό
- Σατιρικό
- Βαΐτικο

Βυζαντινή Μουσική

Βυζαντινή μουσική είναι η εξέλιξη και η καλλιέργεια της αρχαίας ελληνικής μουσικής η οποία πήρε το όνομα της από την περιοχή του Βυζαντίου που είναι η πρώτη ονομασία της πρωτεύουσας της νέας αυτοκρατορίας, κατά τον Κωνσταντίνο Παπαρηγόπουλο. Μεταφράζεται κι απαρτίζεται αποκλειστικά από ελληνικά κείμενα ως μελωδία. Έλληνες και ξένοι ιστορικοί συμφωνούν ότι αυτές οι μελωδίες, οι εκκλησιαστικοί ήχοι και γενικά το όλο σύστημα της βυζαντινής μουσικής, συνδέεται στενά με το αρχαίο ελληνικό μουσικό σύστημα. Οι αρχές της χρονολογούνται από ορισμένους μελετητές στον 4ο αιώνα μ.Χ, λίγο μετά τη μεταφορά της πρωτεύουσας της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας στην Κωνσταντινούπολη από το Μέγα Κωνσταντίνο. Η βυζαντινή μουσική που διασώζεται είναι στο σύνολό της εκκλησιαστική, με εξαίρεση κάποιους αυτοκρατορικούς ύμνους, που και αυτοί έχουν θρησκευτικά στοιχεία. Το βυζαντινό άσμα ήταν μονωδικό, σε ελεύθερο ρυθμό, και προσπάθησε συχνά να απεικονίσει μελωδικά την έννοια των λέξεων. Η γλώσσα που χρησιμοποιήθηκε ήταν η ελληνική. Ο βυζαντινός ύμνος, του οποίου υπήρξαν τρεις τύποι, ήταν η μέγιστη έκφραση αυτού του μουσικού είδους. Μέρος της βυζαντινής μουσικής, αν και χρονικά μεταγενέστερο μπορεί να θεωρηθεί το δημοτικό τραγούδι, αν και διαφέρει από την εκκλησιαστική μουσική στο ότι έχει σταθερό μέτρο, ώστε να εξυπηρετείται και ο χορευτικός σκοπός.

ΦΘΟΓΓΟΙ ΚΑΙ ΚΛΙΜΑΚΕΣ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

Οι φθόγγοι ή τόνοι στη βυζαντινή μουσική διακρίνονται σε επτά και ονομάζονται: πΑ, Βου, Γα, Δι, κΕ, Ζω και νΗ. Αυτοί οι τόνοι εκφωνούνται κατέχοντας ο καθένας μία βαθμίδα. Ανεβαίνοντας από την πρώτη βαθμίδα έως την έβδομη(άνοδος ή επίτασις ή οξύτης) και κατεβαίνοντας από την έβδομη μέχρι την πρώτη(κάθοδος ή άνεσις ή βαρύτης) σχηματίζουμε μία κλίμακα. Η Βυζαντινή μουσική μεταχειρίζεται τρεις τέτοιες κλίμακες από τις οποίες η πρώτη ως κατώτατη ονομάζεται Υπάτη ή Βαρεία διά πασών, η δεύτερη Μέση διά πασών και η τρίτη ως ανώτατη Νήτη ή Οξεία διά πασών. Η χρήση τους ακολουθεί τρεις τρόπους· α) σε συνεχή ανάβαση ή κατάβαση, β) σε υπερβατή ανάβαση ή κατάβαση και γ) σε εναλλασσόμενη συνεχή και υπερβατή ανάβαση ή κατάβαση. Όταν ένας τόνος χωρίζεται σε δύο άνισα μέρη και χρησιμοποιείται το ένα από αυτά τα διαστήματα, αυτό το διάστημα ονομάζεται ημιτόνιο.

ΜΟΥΣΙΚΟΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΕΣ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

Προκειμένου να εγγραφεί και να μεταδοθεί η ποσότητα της μελωδίας στη βυζαντινή μουσική δημιουργήθηκε ένα ιδιαίτερο σύστημα δέκα χαρακτήρων. Από αυτούς οι έξι είναι ανιόντες και οι τέσσερις κατιόντες. Επιπλέον, η Βυζαντινή Μουσική ακολουθεί παραλλαγμένη σε κάποια σημεία την Πυθαγορική Οκτάχορδο. Οι οκτώ ήχοι ή τρόποι της είναι :

Πρώτος, Δεύτερος, Τρίτος, Τέταρτος, Πλάγιος του Πρώτου, Πλάγιος του Δευτέρου, Βαρύς και Πλάγιος του Τετάρτου. Οι ήχοι Πρώτος, Τέταρτος, Πλάγιος του Πρώτου και Πλάγιος του Τετάρτου ανήκουν στο Διατονικό γένος. Οι ήχοι Δεύτερος και Πλάγιος του Δευτέρου ανήκουν στο Χρωματικό γένος και οι ήχοι Τρίτος και Βαρύς στο Εναρμόνιο.

ΒΥΖΑΝΤΙΝΑ ΜΟΥΣΙΚΑ ΟΡΓΑΝΑ:

ΑΧΛΑΔΟΣΧΥΜΗ ΛΥΡΑ: Λαϊκό μουσικό όργανο της οικογένειας του λαούτου με δοξάρι. Ονομάζεται έτσι από το σχήμα του ηχείου του. Δεν έχει μπερντέδες (κινητά τάστα). Το ξύλινο καπάκι (που παλιότερα ήταν ίσιο) είναι τώρα ελαφρά κυρτό κι έχει 2 τρύπες (ή "μπούκες" ή "μάτια"). Σε μία από αυτές περνάει η "ψυχή" (ή "γάιδαρως"). Οι χορδές του (3 ή 4) διαθέτουν ισάριθμα στριφτάλια.

ΤΑΜΠΟΥΡΑΣ:

Έχει αχλαδόσχημο ηχείο με οπές, καλυμμένο με δέρμα. Έχει επίσης μακρύτατη λαβή με ραβδώσεις (όπως τομαντολίνο). Φέρει 2 διπλές μεταλλικές χορδές (ή σπανιότερα, εντέρινες) που στηρίζονται στο μέσο σε μαγάδι και καταλήγουν να δεθούν σε κομβίο. Οι χορδές τεντώνουν με στρόφιγγες στο πάνω μέρος της λαβής (το χορδοτόνιον) και κρούονται με πλήκτρο ή με φτερό. Είναι σε θέση νά δώσουν όλα τα διαστήματα της βυζαντινής και της ελληνικής δημοτικής μουσικής. Υπάρχει «ταμπουράς» και με 3 ζεύγη χορδών. Σύμφωνα με διηγήσεις, ήταν το «εθνικό όργανο» των Σουλιωτών και έχει μείνει ονομαστός ο «ταμπουράς του Μπότσαρη», ο «ταμπουράς του Μακρυγιάννη», κ.λπ.

ΦΛΟΓΕΡΑ:

Ποιμενικός αυλός. Αερόφωνο όργανο της δημοτικής και της λαϊκής μουσικής, που συναντιέται σε όλη την ηπειρωτική Ελλάδα με διάφορα ονόματα (φλουέρα, σουράβλι, κ.α) Οι διαφορές στην ονομασία οφείλονται εν πολλοίς στις διαφορές μήκους και διαμέτρου του σωλήνα, αλλά και στο επιστόμιο (ορισμένοι από τους προηγούμενους τύπους αυλού φέρουν γλωττίδα, αλλά τους κατατάσσουμε στον τύπο φλογέρας). Η φλογέρα κατασκευάζεται από ξύλο (κυρίως

καλάμι), σίδηρο, μπρούντζο, ή κόκκαλο (φτερούγα, πόδι μεγάλου πουλιού: οι καλύτερες φλογέρες γίνονται από φτερούγα γύπα). Έχει συνήθως 6 οπές μπροστά και μία πίσω. Τέλος, ο χαρακτηριστικός ήχος της φλογέρας εκπροσωπεί ιδανικά τη θλιμμένη αξιοπρέπεια της μοναξιάς: "Ήσυχα πού 'ναι τα βουνά, ήσυχοι πού 'ν' οι κάμποι. κι εσύ φλογέρα μου γιατί, γιατί δεν ησυχάζεις; Τ' έχεις καημένη και βογγάς και κλαις κι αναστενάζεις, σ' όλη αυτή την ερημιά, σ' όλη αυτή τη νύχτα και λες τραγούδια θλιβερά και παραπονεμένα;" (Κ. Κρυστάλλης).

ΥΔΡΑΥΛΙΣ - ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟ ΟΡΓΑΝΟ - ΑΡΜΟΝΙΟ

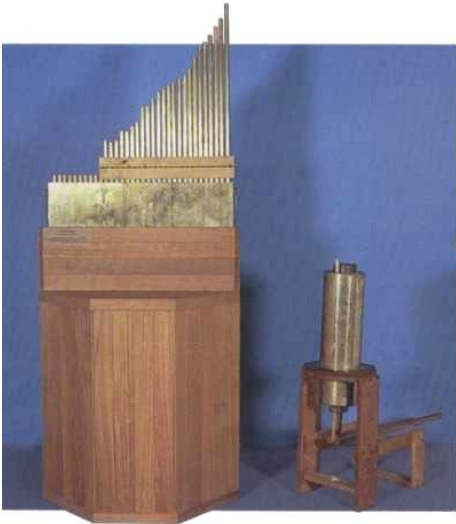
Το εκκλησιαστικό όργανο έχει τις ρίζες του στο παλαιότερο αρχαιοελληνικό πνευστό όργανο, που έφερε το όνομα ύδραυλις. Μετά τους Έλληνες, το πρωτοπόρο αυτό ακουστικό και τεχνολογικό κατασκεύασμα ταξίδεψε και υιοθετήθηκε πρόθυμα από πολλούς, φτάνοντας μέχρι τους Ρωμαίους και έπειτα τους Βυζαντινούς. Τον 7ο και 8ο αιώνα η ύδραυλις ονομάστηκε πλέον Όργανο και άκμαζε στο Βυζάντιο αλλά και σε όλα τα μεγάλα κέντρα κατασκευής και παραγωγής της όπως η Κωνσταντινούπολη. Αξιομνημόνευτο είναι το περιστατικό της αποστολής ενός εκκλησιαστικού οργάνου ως δώρο το 757 μ.Χ. από τον βυζαντινό αυτοκράτορα Κωνσταντίνο τον Κοπρώνυμο στον αυτοκράτορα των Φράγκων Πεπίνου τον Βραχύ, πατέρα του Καρλομάγνου. Λίγο αργότερα, το 812 μ.Χ., οι βυζαντινοί χάρισαν και ένα δεύτερο στον ίδιο τον Καρλομάγνο. Τον 10ο αιώνα κατασκευάστηκε με έξοδα της εκκλησίας το αγγλικό εκκλησιαστικό όργανο του Γουίντσεστερ, με ασυνήθιστα μεγάλο μέγεθος και με 26 φυσερά που απαιτούσαν 70 άτομα,[3] διαθέτοντας επίσης 40 νότες, με 10 αυλούς για κάθε νότα.

Το εκκλησιαστικό όργανο είναι εν μέρει συνυφασμένο με τη χρήση του στην εκκλησία ως συνοδευτικό όργανο της υμνωδίας κατά τις διάφορες ιεροτελεστίες. Παράλληλα όμως το εκκλησιαστικό όργανο χρησιμοποιήθηκε εξ αρχής και για κοσμική χρήση μέσα στα σπίτια των αριστοκρατών για να συνοδεύει τραγούδια, στις γιορτές και εν γένει για την ψυχαγωγία. Τον 13ο αιώνα κατασκευάστηκαν μικρά φορητά όργανα όπως το πορτατίφ (portatif = φορητό) ώστε ο εκτελεστής να μπορεί να το κρατάει με το αριστερό του πόδι και ταυτόχρονα να παίζει με το δεξί του χέρι, ενώ το αριστερό του χέρι λειτουργούσε την αντλία του αέρα. Επίσης υπήρχε το ποζιτίφ (positif, pose=θέτω, τοποθετώ). Ονομάστηκε έτσι γιατί ήταν μεγαλύτερο σε μέγεθος, με περισσότερους αυλούς και αναγκαστικά το τοποθετούσαν πάνω σε τραπέζι, σε έπιπλο ακόμα και στο πάτωμα. Περαιτέρω υπήρχε και το ρεγκάλ (regal) που χρησιμοποιούσε όχι αυλούς αλλά ελεύθερες γλωττίδες, «Όργανο δωματίου».[4] Αργότερα εμφανίζεται και ένα συναφές μουσικό όργανο, το αρμόνιο (harmonium), μικρότερου μεγέθους και γι' αυτό πρακτικότερο (και οικονομικότερο) για μικρότερους χώρους (π.χ. οικίες, παρεκκλήσια κ.τ.λ.).

Τον 14ο–15ο αιώνα το εκκλησιαστικό όργανο συνεχίζει να εξελίσσεται αποκτώντας μάλιστα περισσότερες σειρές αυλών (ρέγκιστρα), περισσότερες από μια σειρά πλήκτρα (κλαβιέ) και πλήκτρα ποδιού (pedal). Τον 17ο-18ο αιώνα το εκκλησιαστικό όργανο είναι αναπόσπαστο μέρος της εκκλησίας και κερδίζει την εύνοια μεγάλων συνθετών της εποχής όπως του Μπαχ, ο οποίος συνέθεσε πολλά έργα για το όργανο αυτό, ίσως το πιο γνωστό η διάσημη Τοκκάτα και

Φούγκα σε ρε ελάσσονα. Αργότερα ακολουθούν οι Χαίντελ (Handel), Πουλένκ (Poulenc), Σαιν-Σαν (Saint-Sans), Μεσιάν (Messiaen) κ.ά.

Οι τεχνολογικές καινοτομίες του 20ου αιώνα επιτρέπουν αλλαγές στο μηχανισμό και στους αυλούς του εκκλησιαστικού οργάνου, με αποτέλεσμα το όργανο να αλλάξει αναγκαστικά όψη αλλά και να εμπλουτιστεί χρωματικά ο ήχος του. Σήμερα το εκκλησιαστικό όργανο δεν το συναντάμε μόνο σε εκκλησίες αλλά και σε αίθουσες συναυλιών για την εκτέλεση σολιστικών ή ορχηστρικών έργων. Ο ήχος που παράγεται από τη διέλευση του αέρα μέσα από τους αυλούς επηρεάζεται και διαμορφώνεται από το σχήμα και το μήκος των αυλών και από τον τρόπο παραγωγής του ήχου.

ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΑ ΟΡΓΑΝΑ:

ΕΓΧΟΡΔΑ

ΑΡΑΒΙΚΟ ΜΠΟΥΖΟΥΚΙ:

Ανήκει στην οικογένεια των λαουτοειδών. Το σκάφος του κατασκευάζεται απο καρυδιά, κελεμπέκι, μαόνι και παλίσανδρο. Το καπάκι του συνήθως απο έλατο. Το μπράτσο του είναι μακρύ και χωρίζεται από μπερντέδες που μετακινούνται. Παλιά είχε δύο σειρές χορδών μια διπλή και μια τριπλή και χορδίζονταν ΣΟΛ-ΝΤΟ. Τα τελευταία χρόνια προστέθηκε άλλη μια σειρά διπλών χορδών και έγιναν τρεις σειρές, οι δύο διπλές και η άλλη τριπλή. Χορδίζεται ΝΤΟ-ΣΟΛ-ΝΤΟ ή ΝΤΟ-ΣΟΛ-ΡΕ. Είναι κατ εξοχήν όργανο σολιστικό και συναντάται κύρια σε Συρία και Λίβανο

ΛΑΟΥΤΟ ΚΡΗΤΙΚΟ:

Ανήκει στην κατηγορία των λαουτοειδών. Κατάλληλο ξύλο για το καπάκι είναι το έλατο ή ο κέδρος. Το σκάφος του αποτελείται από ντούγκες με ξύλο απο καρυδιά, μαόνι, σφεντάμι, τριανταφυλλιά κ.α. Όργανο συνοδείας αλλά και σολιστικό. Έχει 4 διπλές μεταλλικές χορδές. Παίζεται με πέννα φτερό. Χορδίζεται ΜΙ-ΛΑ-ΡΕ-ΣΟΛ για να συνοδεύει, κυρίως, την Κρητική Λύρα.

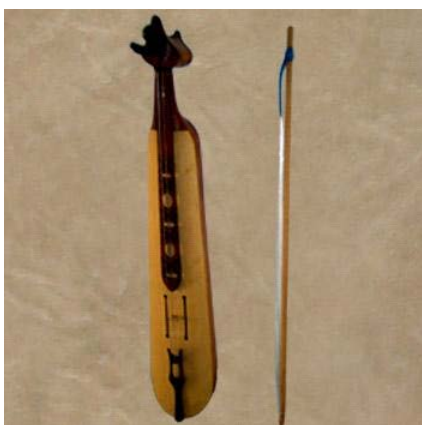
ΛΥΡΑ - ΚΕΜΑΝΕΣ ΚΑΠΑΔΟΚΙΑΣ:

Ο κεμανές έχει μακρόστενο φιαλόσχημο ηχείο, κοντό βραχίονα χωρίς τάστα. Όπως στη λύρα, χρησιμοποιούνται σκληρά ξύλα για το ηχείο και πιο μαλακά για το καπάκι. Παρόλο που ο παλιός τύπος του οργάνου είχε 6 χορδές και άλλες 6 συμπαθητικές, στην σημερινή του μορφή έχει 4 χορδές και 4 έως 6 συμπαθητικές. Οι συμπαθητικές χορδές κουντίζονται σε ταυτοφωνία ή σε διάστημα οκτάβας (χαμηλότερης ή ψηλότερης) με τις κύριες χορδές του οργάνου. Παίζεται όπως η λύρα, δηλ. στηρίζεται στο αριστερό πόδι του οργανοπαίκτη. Το κούρδισμα του είναι ΛΑ-ΜΙ-ΣΙ-ΜΙ. Ο κεμανές διαμόρφωσε την τελική του μορφή στην κεντρική Τουρκία (Καππαδοκία).

ΛΥΡΑ ΠΟΝΤΟΥ:

Η λύρα του Πόντου έχει φιαλόσχημο ηχείο με κοντό βραχίονα χωρίς τάστα, πάνω στον οποίο στερεώνονται τρεις μεταλλικές χορδές. Παίζεται με δοξάρι. Για την κατασκευή του ηχείου χρησιμοποιείται δαμασκηλιά, κισσός, καρυδιά κέδρος, ενώ για το καπάκι πεύκο και έλατο. Η μουσική της έκταση είναι μια οκτάβα και δύο νότες. Το κούρδισμα της είναι ΛΑ-ΜΙ-ΣΙ. Στην ποντιακή λύρα οι χορδές πατιούνται με την ψίχα των δακτύλων, όπως το βιολί. Συναντάται σε Ελλάδα και Τουρκία ως όργανο της λαϊκής μουσικής.

ΟΥΤΙ:

Το ούτι είναι όργανο λαουτοειδές με κοντό βραχίονα χωρίς μπερντέδες (τυφλό). Το αχλαδόσχημο ηχείο του κατασκευάζεται με ντούγκες συνήθως από ξύλα όπως το μαόνι, το κελεμπέκι, η καρυδιά, τριανταφυλλιά και κερασιά, ενώ το καπάκι από έλατο. Η μουσική του έκταση είναι 3 οκτάβες. Οι χορδές του είναι πλαστικές ή εντέρινες. Στην Ελλάδα συναντάται με πέντε διπλές και μια μονή χορδή, ενώ στις Αραβικές χώρες με πέντε διπλές, οι οποίες παίζονται με πένα-φτερό. Τα συνήθη κουρδίσματα του είναι: ΡΕ-ΛΑ-ΜΙ-ΣΙ-ΛΑ-ΜΙ, ΝΤΟ-ΣΟΛ-ΡΕ-ΛΑ-ΣΟΛ-ΡΕ, ΡΕ-ΛΑ-ΜΙ-ΣΙ-ΦΑ# - ΝΤΟ#. Λόγω της χαμηλής έντασης του, το ούτι συγκαταλέγεται στα όργανα των κλειστών χώρων. Συναντάται στην Ελλάδα, την Τουρκία και σε πολλές Αραβικές χώρες. Χρησιμοποιείται στην αστική, λαϊκή αλλά και θρησκευτική μουσική.

ΣΑΝΤΟΥΡΙ:

Το σαντούρι αποτελείται από ένα μεγάλο τραπεζοειδές ηχείο, πάνω στο οποίο είναι στερεωμένες κατά μήκος των μη παράλληλων πλευρών οι μεταλλικές χορδές του. Παίζεται με δύο λεπτά ξύλινα σφυράκια (μπαγκέτες) που στο άκρο τους είναι τυλιγμένα με τσόχα, πανί ή δέρμα. Η μελωδική του έκταση είναι 3 οκτάβες. Στο μεγαλύτερο μέγεθος του συναντάται με την ονομασία τσίμπαλο και στο μικρότερο μέγεθος ως σαντούρ στο Ιράν και στις Ινδίες. Στην Ελλάδα με τη γνωστή μορφή χρησιμοποιείται στην αστική και παραδοσιακή μουσική της ηπειρωτικής και νησιωτικής χώρας.

ΠΕΡΣΙΚΟ ΣΑΝΤΟΥΡΙ:

Τύπος μικρού σαντουριού που παίζεται στο Ιράν. Έχει μεταλλικές χορδές οι οποίες παίζονται με μπαγκέτες. Κουρδίζεται σύμφωνα με τις κλίμακες του τροπικού μουσικού συστήματος ντασγκιάχ

ΜΠΑΓΛΑΜΑΣ:

Ο μπαγλαμάς είναι λαουτοειδές όργανο με κοντό βραχίονα της οικογένειας του μπουζουκιού. Το σκάφος είναι

μικρότερο από αυτό του τζουρά και είναι είτε «σκαφτό» είτε με ντούγιες. Τα ξύλα κατασκευής δεν διαφέρουν από εκείνα που χρησιμοποιούνται στην κατασκευή του μπουζουκιού (σκληρό ξύλο για το σκάφος και μαλακό για το καπάκι). Το συνηθισμένο κούρδισμα στον μπαγλαμά είναι το ίδιο με αυτό του τρίχορδου μπουζουκιού: ρε-λα-ρε, μια οκτάβα ψηλότερα. Έχει τρεις διπλές σειρές μεταλλικών χορδών, οι οποίες παίζονται με πλαστική πένα. Ο μπαγλαμάς είναι όργανο κυρίως συνοδείας της αστικής λαϊκής μουσικής.

ΛΥΡΑ ΚΡΗΤΗΣ:

Τύπος αχλαδόσχημης λύρας που παίζεται στην Κρήτη. Είναι όργανο τοξωτό, άταστο, με τρεις μεταλλικές χορδές, οι οποίες παίζονται με τα νύχια του αριστερού χεριού. Το σκάφος είναι ξύλινο, συνήθως από μαόνι και μουριά, ενώ το καπάκι από έλατο και κατράνι. Η μουσική του έκταση είναι 2 οκτάβες. Το κούρδισμα της είναι ΛΑ-ΡΕ-ΣΟΛ. Είναι όργανο που χρησιμοποιείται στην αστική αλλά και στην λαϊκή μουσική.

ΛΑΟΥΤΟ ΠΟΛΙΤΙΚΟ:

Σε αντίθεση με το ελληνικό λαούτο, το πολιτικό, λόγω των μετακινούμενων μπερντέδων ανήκει στα ασυγκέραστα όργανα. Μικρότερο σε μέγεθος και χαμηλότερο σε ένταση από το λαούτο του ελλαδικού χώρου, παίζεται με

πένα-φτερό και οι χορδές του είναι 3 διπλές και μία μονή. Ο βραχίονας κατασκευάζεται από έβενο, το σκάφος κατασκευάζεται από μαόνι, καρυδιά, κελεμπέκι, παλλύσανδρο και μουριά και το καπάκι από πεύκο. Η μουσική του έκταση είναι 2 οκτάβες και δύο νότες (2½). Τα συνήθη κούρδισματα είναι: ΛΑ-ΡΕ-ΛΑ-ΡΕ, και ΛΑ-ΡΕ-ΣΟΛ-ΝΤΟ. Είναι ένα όργανο που συναντάται στην αστική λαϊκή μουσική της Κωνσταντινούπολης, κυρίως όργανο μελωδίας αλλά και συνοδείας.

ΜΠΟΥΖΟΥΚΙ:

Το μπουζούκι είναι λαουτοειδές έγχορδο όργανο με αχλαδόσχημο σκάφος και μακρύ βραχίονα με μπερντέδες. Το σκάφος του κατασκευάζεται με ντούγιες από ξύλο καρυδιάς ή κεμπελέκι. Σπανίως χρησιμοποιείται και έβενος. Ο βραχίονας κατασκευάζεται από σκληρό ξύλο (συνήθως έβενο) και έχει σταθερούς μεταλλικούς μπερντέδες (τάστα), ενώ το καπάκι από κέδρο ή έλατο. Το μπουζούκι παίζεται με πλαστική πένα. Υπάρχουν δυο βασικοί τύποι μπουζουκιού: ο πρώτος έχει μικρότερο σκάφος και στενότερο βραχίονα με 3 σειρές από διπλές μεταλλικές χορδές (ΡΕ-ΛΑ-ΡΕ), ενώ ο δεύτερος έχει μεγαλύτερο σκάφος και φαρδύτερο βραχίονα με 4 διπλές μεταλλικές χορδές (ΡΕ-ΛΑ-ΦΑ-ΝΤΟ). Το μπουζούκι είναι όργανο το οποίο συναντάται στη λαϊκή αστική μουσική της Ελλάδας.

ΛΥΡΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗ:

Η πολιτική λύρα είναι τύπος αχλαδόσχημης λύρας, η οποία διαμορφώθηκε κυρίως στην Κων/πολη. Είναι όργανο τοξωτό, άταστο με τρεις εντέρινες ή μεταλλικές χορδές, οι οποίες παίζονται με τα νύχια του αριστερού χεριού. Η πολιτική λύρα παίζεται στηριζόμενη ανάμεσα στα πόδια του οργανοπαίκτη (λυράρη). Η μουσική του έκταση είναι 2 οκτάβες. Το κούρδισμα του είναι ΛΑ-ΡΕ-ΛΑ. Συναντάται ως όργανο κλειστού χώρου στην αστική μουσική της Κων/πολης.

Η ΜΟΥΣΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΤΗΣ ΟΜΑΔΑΣ ΜΑΣ

Ύστερα από τη μελέτη μουσικών κομματιών της Αρχαίας, Βυζαντινής και Δημοτικής μουσικής η ομάδα μας αποφάσισε να εντάξει ένα σύγχρονο κομμάτι στην παράσταση καθώς και να συνθέσουμε δικά μας. Αρχικά, η βασική μας μουσική πρόταση ήταν το γνωστό μουσικό κομμάτι "Requiem for a dream" του Clint Mansell. Ο λόγος που αποφασίσαμε να προτείνουμε εξ'αρχής το κομμάτι αυτό ως μουσικό χαλί της παράστασης ήταν αφ' ενός επειδή το θεωρήσαμε ιδιαίτερα οικείο για το κοινό και αφετέρου για να προβάλλουμε τη δική μας σύγχρονη εκδοχή της Αντιγόνης μέσα από την ένταση και την δυναμικότητα του. Όσον αφορά τα δύο κομμάτια που αποφασίσαμε να συνθέσουμε με την βοήθεια κυρίως της Ρωξάνης Καριανάκη η οποία τα μελοποίησε, θέλαμε να δώσουμε ένα τόνο πιο δραματικό. Στόχος της μουσικής επιμέλειας ήταν να υπηρετήσουμε με συνέπεια το μεγαλείο του αρχαίου δράματος αλλά και τον σύγχρονο προβληματισμό που η ομάδα του σεναρίου έθεσε.